

Toplu İş Sözleşmesinin Düzeyi ve Türleri
Prof. Dr. Talat CANBOLAT

Levent AKIN*

Prof. Dr. Talat Canbolat'ın kısa bir süre önce yayınlanan “**Toplu İş Sözleşmesinin Düzeyi ve Türleri**” isimli kitabı, toplu iş hukukumuzda yaşanan önemli değişikliklerin ülkemizde ne gibi etkiler doğuracağını ortaya koyan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Canbolat eserinin başlangıç kısmında, onu bu çalışmayı yapmaya iten etkenleri özetle şu şekilde ifade etmiştir;

“Sendikaların doğru güç kazanmasıyla, işçiler çalışma koşullarının belirlenmesinde söz sahibi oldular ve yasal bir düzenleme olmadan da toplu iş sözleşmesi yapmaya başladılar. Örgütlü işçi topluluklarının işi bırakmaları ile

* Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

üretimin durması, işverenlerin üretim üzerindeki egemenliklerini önemli ölçüde kırmıştır. Böylece, bireysel olarak işveren karşısında oldukça zayıf durumda olan işçiler, örgütlenme ve toplu pazarlık süreci içinde eşit düzeyde çalışma koşullarını belirleme hakkına kavuşmuşlardır. İşverenler de kendi aralarında örgütlenerek güçlü işçi sendikalarının karşısına örgütlü olarak çıkabilmişlerdir. Sendika ve toplu iş sözleşmesi hakkının ayrılmaz parçası olan grev ve lokavt haklarının tanınması, eşit güce sahip tarafların istedikleri çalışma koşullarını birbirlerine kabul ettirmelerini sağlamak için etkili bir yaptırım gücü olmuştur. Bugün yaygın olan ekonomik düzenin yapısı yine liberal ilkeler ve sözleşme serbestisi ilkesine dayanmaktadır. Ancak liberal ilkeler gittikçe sosyalleşmiştir... Bugün işletmelerin sosyal sorumluluğa ilişkin faaliyetleri giderek ön plana çıkmaktadır. Sosyal sorumluluk her ne pahasına olursa olsun kâr elde etmek için faaliyette bulunmayı değil, insanlığın ortak yaşam ideali olan dünyanın daha iyi yaşanabilir yer olması için de faaliyet gösterilmesini ifade eder. İşletmelerin faaliyetlerini sürdürürlerken toplumun da menfaatlerini gözetmek durumunda oldukları artık tartışmasız kabul edilen bir durumdur. Zira işletmeler günümüzde toplumu oluşturan birçok farklı kesimle ilişki içinde olup başarıları bunlarla olan ilişkilerinin iyi yönetilmesine ve toplumda buna yönelik olumlu algı yaratılmasına bağlıdır...

Bugün artık sendika özgürlüğü ve çalışma koşullarının toplu iş sözleşmeleri ile düzenlenmesi temel bir hak olarak ele alınmaktadır. Bu hak, başta İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, Avrupa Sosyal Şartı ve Uluslararası Çalışma Örgütünün hazırlamış olduğu birçok sözleşmelere konu olmuştur. Örgütlenme, toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı birbirini tamamlayan hak olarak kabul edilmekte, bu haklardan birinin yokluğu diğersinin kullanımını ve etkinliğini ortadan kaldıracı ya da önemli ölçüde azaltıcı olarak görülmektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi birçok kararında bu haklarının bir bütün olduğunu kabul etmiştir...

Türkiye 1992 yılında Uluslararası Çalışma Örgütünün Sendika Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Hakkında 87 No.lu Sözleşmesini ve Kamu Hizmetlerinde Örgütlenme Hakkının Korunmasına ve Çalışma Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine Hakkında 151 No.lu Sözleşmeyi onaylamıştır. Ancak sözleşmeye göre iç hukukta yapılması gereken değişiklikler zamanında yapılmadığından ve sözleşmeye aykırı uygulamalar nedeniyle uluslararası alanda ciddi eleştirilere konu olmuştur. Bu eleştirileri ortadan kaldırmak için birçok tasarı ve taslak hazırlanmış ancak kanunlaşmamıştır. Bütün bu gelişmeler sonucunda Bakanlar Kurulunca Toplu İş İlişkileri Kanunu Tasarısı olarak meclise sevk edilen metin 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu olarak yasalaşarak yürürlüğe girmiştir..."

Yazar bu eserinde, 6356 sayılı Kanunda öngörülen toplu iş sözleşmesinin düzeyi ve türlerini ele almaktadır. Çalışmasının başında, Profesör Canbolat'ın da belirttiği gibi 6356 sayılı yasa, toplu iş sözleşmesinin tanımı, kapsamı, düzeyi, şekli,

süresi, hükmü ve tarafların durumu açılarından temelde eski yasadan farklı olmasa da, *çerçeve sözleşme* gibi yeni bir yapı da getirmiştir. Bu vesileyle, grup toplu iş sözleşmeleri tanımlanmış ve daha da önemlisi, işyerinin veya bir bölümünün devriyle ilgili işletme toplu iş sözleşmelerine ilişkin uygulama sorunlarına çözüm getirecek düzenlemeler yapılmıştır.

Sekiz paragraftan oluşan çalışmasında Profesör Canbolat, ilk paragraftaki giriş bölümü ardından konuyu açıklığa kavuşturabilmek amacıyla ikinci paragrafta, toplu iş sözleşmelerinin Türk Hukukundaki tarihi gelişimi üzerinde durmuş, takibeden üçüncü paragrafta ise toplu iş sözleşmesi özerkliğini irdelemiştir.

Dördüncü paragraf, toplu iş sözleşmesinin tanımı, içeriği ve hukuki niteliğine ayrılmıştır. Bu kısımda, toplu iş sözleşmesinin içeriği, normatif kısmı ve borç ilişkisi doğuran hükümleri, ayrıntılı ele alınmıştır. Toplu iş sözleşmesinin ayırt edici özelliği ile diğer sözleşmelerden farkları da yine bu bölümde ter almaktadır.

Eserin beşinci paragrafında ele alınan toplu iş sözleşmesinin düzeyi, çalışmanın en çarpıcı bölümlerinden biridir. Yazar burada, son dönemin en güncel tartışma konuları arasında yer alan Meslek Esasına Göre Örgütlenme, İşkolu Esasına Göre Örgütlenme, İşyeri Esasına Göre Örgütlenme ve Genel Esasa Göre Örgütlenme konularını incelemektedir. Türkiye'deki sendikaların örgütlenme modeli ile toplu iş sözleşmesinin düzeyi de bu başlık altında ele alınmaktadır.

Toplu iş sözleşme türleri, çalışmanın altıncı paragrafının konusudur. Bu başlık altında yargıyı sık sık meşgul eden işyeri, grup ve işletme toplu iş sözleşmeleri incelenmektedir. Toplu iş hukukunun en temel kavramlarından olan ve yargıyı yoğun olarak meşgul eden işyeri ve işletme kavramları da ayrıntılarıyla burada irdelenmektedir.

Toplu iş hukukunda yapılan değişiklikler arasında belki de en çok tartışılanı çerçeve sözleşmelerdir. Profesör Canbolat, 6356 sayılı yasanın getirdiği bu yeni yapıyı ayrı bir paragrafta ele almayı uygun bulmuştur. Anılan sözleşmenin tanımı ve tarafları yanında içeriğinin de ayrıntılı incelendiği bu bölümde, çerçeve sözleşmenin düzeyi ile toplu iş sözleşmesinden farkları da en önemli başlıklardır.

Çalışmanın son paragrafı, işyeri devri gibi son yıllarda çok sık yargı önüne taşınan bir konunun, toplu iş sözleşmesi bağlamında yarattığı sonuçları incelemeye ayrılmıştır. Konuyla yakın ilgisi sebebiyle işyerinin nakli ve işyerinin kapatılmasının toplu iş sözleşmesi üzerindeki etkileri de bu kapsamda ayrıntılı ele alınmıştır.

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin değerli öğretim üyesi Sayın Profesör Dr. Talat Canbolat'ın kısa süre önce yayınlanan "**Toplu İş Sözleşmesinin Düzeyi ve Türleri**" adlı eseri, önemli değişikliklerin yaşandığı toplu iş hukuku alanında çalışan hemen herkese yol gösterici nitelik taşıması yanında, içerdiği bilimsel değerlendirmelerle toplu iş hukuku öğretisine de saygın bir katkı niteliği taşımaktadır.

